

MIJN
ONTELBARE
IDENTITEITEN

Sinan Çankaya

MIJN
ONTELBARE
IDENTITEITEN

2020

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Copyright © 2020 Sinan Çankaya
Omslagontwerp Moker Ontwerp
Foto auteur Martijn Gijsbertsen
Vormgeving binnenwerk Aard Bakker
Druk Wilco, Zutphen
ISBN 978 94 031 8400 5
NUR 301

debezigebij.nl

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Aan mijn ouders

Jennie Boom <Jennie@metwoorden.nl>

40 JAAR VIERING – WERELDBURGERS

Dag Sinan,

Bij deze mail ik je met een verzoek namens je oude middelbare school. Dit jaar bestaat de school 40 jaar. Ik heb de opdracht gekregen dit jubileumjaar vorm te geven. We gaan een event organiseren en een publicatie maken, waarbij de verhalen en gezichten van de mensen die de school maken, centraal komen te staan.

Voor de rubriek 'Wereldburgers' ben ik op zoek naar oud-leerlingen die over grenzen heen zijn gaan kijken. Volgens mij ben jij daar een goed voorbeeld van. Heb je zin en tijd om mee te werken aan een interview, inclusief portretfoto?

Ook willen wij je graag als spreker op de viering zelf!

Graag hoor of lees ik van je, alvast dank!

Vriendelijke groet,

Jennie Boom

‘Kansloze asielploeg ongehinderd verder’

De Telegraaf, 7 januari 2017

Zorgeloos ontwaken ken ik niet. Nooit word ik nu eens stilletjesaan wakker, er is steeds die permanente schrikreactie, de bruuske gewaarwording dat alles er nog is: het leven, mijn slaapkamer, ikzelf in dit lichaam zoals ik het gisteren achterliet, en dat is geenszins een geruststelling. Mijn volgende ochtendritueel: als een bezetene graai ik naar mijn telefoon, nors, chagrijnig, neem het nieuws tot me, vul mezelf met 's werelds misère, verontwaardig me over zus en zo, en met die hervonden energie, met de statische vonkjes die dat geschuur en gewrijf opleveren, na vijftien minuten gejeremieer, grootse en nietszeggende berichten te hebben gescand op sociale media, laadt mijn batterij zich langzaam op en heb ik genoeg puf om mezelf uit bed te slepen.

Sloffend naar de badkamer werp ik een blik op mijn mailtjes, en stuit op de uitnodiging van mijn oude middelbare school. Een verzoek eist een beslissing, en ik heb in dit soort gevallen last van chronisch uitstelgedrag. Mijn patroon is dat ik geen knopen doorhak maar hoop dat ze langzaam en vanzelf ontbinden, zodat ik nergens echt verantwoordelijkheid voor hoeft te nemen. Niet kiezen is ook kiezen, werd me nogal vaak verteld, en ze hadden ontegenzeggelijk gelijk.

‘Wat willen jullie dat ik zeg?’ schrijf ik in een snelle reactie op de uitnodigingsmail van mijn oude middelbare school.

In de badkamer inspecteer ik mezelf aandachtig in de spiegel. Versend tuur ik mijn huid af, onderwerp mezelf aan een zeer nauwgezet onderzoek, totdat mijn oog op een vlekje valt, precies in het midden van mijn voorhoofd. Nadat ik zachtjes over mijn voorhoofd heb gewreven, werp ik weer een blik in de spiegel en zie dat het vlekje er nog is. Ditmaal krab ik over mijn voorhoofd, steeds harder – het vlekje zit er nog steeds – totdat ik bemerk dat er in de spiegel een piepklein barstje zit.

Douchen, het ontbijt overslaan, spullen bij elkaar grissen, deur achter me dichtgooien. Terwijl ik naar de metro loop, dompel ik mijn hand onder in mijn rugtas, mijn hand maakt ongecontroleerde, verwoede pogingen om mijn oordopjes te vinden, mijn vingers krullen zich om objecten, maar ze zijn nergens te bekennen. Ik had ze toch in mijn tas gestopt? Ik laat de tas in één beweging van mijn schouder glijden en draag hem op mijn buik, zwanger van mijn rugzak tasten mijn handen elk vakje af, doorzoeken elke kamer, mijn vingers kammen paperassen uit, knijpen in pennen, kauwgom, stiften, paracetamol – niets. Ik kan niets vinden. Zal ik teruglopen? Nee, laat ook maar, dit is de aankondiging van een kutdag, *and that's it.*

Ik neem plaats op het bankje, wacht op de metro. De werkdag is pas net van start, het is 9.05 uur, maar ik zie al een antwoord op mijn mail. Zo snel? Of ik 'anekdotes wil ophalen'. En: of ik 'iets wil vertellen over mijn periode op mijn oude middelbare school'. Dat kan ik best, maar zit mijn oude school daar echt op te wachten?

Een oude meneer waggelt in mijn richting en gaat naast me zitten. Hij heeft een crèmekleurig overhemd aan, zijn zwarte broek hoog dicht geriemd; mijn ogen vallen op zijn vooruitgestoken nek met pezige nekspieren waar het vel ver-

frommeld overheen ligt. Een gouden ketting glipt onder zijn tot boven dichtgeknoopte overhemd. *Working class*, schiet er door mijn hoofd, en daarna net zo snel de kinderlijke echo ‘o, o, vooroordelen’, ik word stante pede veroordeeld door mijn innerlijke arbiter. Voordat ik het doorheb en de impuls kan bedwingen zeg ik hallo, gedrag dat in zijn geheel niet overeenstemt met mijn humeur. Misschien had ik iets goed te maken, misschien was het mijn schuldgevoel dat me ertoe aanzette.

‘Hoe gaat het met u, meneer?’

Het startschot voor een verhaal over de gezondheid van meneer Jacobsen, een verhaal dat hij met schorre, vermoeide stem in plat Amsterdams vertelt. Het gaat al langer niet goed met hem. Hij is ook nu op weg naar het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis, locatie West, het leek beter te gaan, maar er zijn toch uitzaaiingen ontdekt. Hij is alleen, vertrouwt hij me toe. Het is een intens gesprek, meneer Jacobsen trekt vliegensvlug op van nul naar honderd. Ik doe, zo goed ik kan, het emotionele werk van een onbekende die in gesprek is met een onbekende.

‘Vervelend om te horen, meneer.’ De metro komt eraan, we staan beiden op.

‘Maar gelukkig ben ik wel een échte Nederlander,’ zegt meneer Jacobsen.

Ik krab aan mijn wenkbrauw terwijl het geluid van de naderende metro aanzwelt – bozer, razender, woester. Nee toch, dit gesprek krijgt toch niet déze wending, denk ik, wat een kutdag.

Meneer Jacobsen kijkt mij aan, steekt zijn hand uit en glimlacht. De metro komt tot bedaren.

‘Zoals je hoort kan ik nog steeds zeiken als de beste.’

We lachen, die gekke meneer Jacobsen met zijn plotwen-

dingen, hij bedoelde helemaal niets kwaads, en ik, geëquipeerd met clichés, maak het nog Hollandsers door over het weer te beginnen, dat ten minste de zon schijnt, meneer Jacobsen, dat ten minste de zon schijnt.

Diezelfde zon glinstert in de ogen van het meisje dat tegenover me zit. Ze kijkt verveeld en corrigeert haar kuif in haar telefoon. Naast haar zit een oude man met geknakte rug – niet meneer Jacobsen, die is een eind verderop gaan zitten. De ingedeukte grijsaard heeft een doffe blik in zijn ogen, hij kijkt me aan, ik hem, met moeite krul ik mijn rechtermondhoek omhoog, hij doet al geen moeite meer. Hij wendt zijn lichtbruine ogen van me af, waar zijn oogleden als gordijnen overheen vallen, wallen eronder, borstelige wenkbrauwen erboven. Hij doet me denken aan mannen uit het dorp van mijn ouders, heeft een boodschappentasje van de Lidl tussen zijn benen geklemd. Naast de man zit een jong koppel, ze tetteren in verontwaardigd Frans en in hoog tempo een gesprek bij elkaar. Hoe is dat barstje in de spiegel er eigenlijk gekomen?

Had ik maar iets gegeten, ik heb honger, voel me licht in mijn hoofd. Mijn ogen dwalen door de metro, als knikkers stuiteren ze van links naar rechts, mijn gedachten doen hetzelfde: ik moet denken aan de Parijse metro, aan de mensen die zich als objecten lieten verplaatsen, met hun harde, onbuigzame lichamen. Ik studeerde een Erasmus-jaartje aan Paris *huit*, Vincennes-Saint-Denis, de radicale, ‘experimentele’ universiteit die na 1968 werd opgericht. De universiteit van Michel Foucault, die de relatie tussen taal en macht blootlegde, Jean-François Lyotard, die afrekende met de Grote Verhalen, en Gilles Deleuze, die zich keerde tegen het fixeren, het verankeren van De Enkelvoudige Mens. Elke dag werd er geprotesteerd voor mijn universiteit, elke dag. Soms waren ze

met zijn honderden. Vaker hadden twee sjappies de voordeuren van de universiteit weten te barricaderen, konden we niet naar binnen, moesten we de geest van '68 eren en solidariteit betuigen, en hoefden we die dag in ieder geval geen tentamen te maken. Ik was beginnend radicaal, maar ook zeker opportunistisch.

Ik steek mijn handen in mijn zakken, tover mijn telefoon tevoorschijn. Mijn handen gaan door mijn tas, zoeken mijn oordopjes, alleen realiseer ik me dat we dit al hadden gedaan. Ik klik weer op de uitnodigingsmail. Of ik anekdotes wil ophalen.

Ik twijfel, omdat ik niet weet in welke hoedanigheid ik mag verschijnen. Mijn brein katapulteert vooroordelen, vuurt ze één voor één af: word ik niet uitgenodigd als een trofee, zodat mijn oude school zich op zijn borst kan kloppen? Het verhaal van een migrantenkind uit de nabijgelegen achterstandswijk dat zich via het onderwijs omhoog heeft gewerkt, en daarmee het verlichtingsideaal van Nederland vervolmaakt? 'Het klassieke migrantenverhaal' van iemand die zich heeft 'ingevochten', iemand die het 'aardig ver' heeft geschopt? Ik heb geen zin, of mijn gevoel nu op werkelijkheid berust of een volstrekt uit de lucht gegrepen fantasie is, om mij op die manier in te laten zetten. Kritiek op de 'eigen' groep, het emancipatieverhaal, onderdrukte vrouwen die voor zichzelf opkomen, nationalistische Turken, radicaliserende Marokkanen, probleemwijken, vluchtelingen. Of juist het tegenovergestelde: de zielige migrant, het slachtoffer dat geholpen moet worden. Het goedgehartige paternalisme, dat je niet serieus neemt, voor de helft meetelt en de lat verlaagt. Van het kaliber: beestmens kan ook praten, knap zeg. Dat is het soort verhalen dat we graag horen. Ik haat het, verdraag de stupiditeit niet meer,

walg van de simpele reducties, de grove schetsen en pen-
nenstreken over Enkelvoudige Mensen, hier: Enkelvoudige
Migranten.

Mijn eigen verhaal was inmiddels een ander geworden.
Een verhaal dat met hand en tand wordt bestreden en met
veel weerstand wordt beantwoord. Het verhaal van een Ne-
derland dat zichzelf een tolerant zelfbeeld aanmeet, terwijl
de werkelijkheid anders laat zien. Een werkelijkheid met alle-
daags racisme, mediageweld en politieke koehandelaars.

Ik scrol door ons mailverkeer, lees mijn antwoorden nog
een keer, *wat willen jullie dat ik zeg*. Ik heb het écht geschre-
ven. Wat willen jullie dat ik zeg, de woorden weergalmen
een tijd door mijn hoofd en spiralen mijn lege buik in. Welke
ruimte om te spreken heb ik eigenlijk?

Niet alles is even goed te verklaren. Op mijn zestiende bemoei-
de een vreemdeling zich met mijn identiteit. De ontmoeting
greep in op mijn gehele lijf, keerde me binnenstebuiten en kie-
perde mij er anders uit. Er was een voor, en een na.

Ik fietste van mijn oude middelbare school naar mijn gi-
taarles en moest stoppen voor het rode licht. Terwijl ik aan
het dagdromen was en muziek luisterde, zag ik dat de lippen
van de man naast me, hij zat ook op een fiets, op en neer gin-
gen. Hij leek op me, had zwart haar en lichtbruine ogen, maar
was veel ouder, en zag er eerder Irakees uit dan Turks. Mis-
schien zat ik ernaast, maar dat is vaak zo bij etnisch profile-
ren. Ik deed mijn oordopjes uit.

Nee, eerder Afghaans, denk ik.

‘Sorry?’

‘Waar kom je vandaan?’ vroeg de man.

Ik voelde me overvallen en liet een stilte vallen. We zaten

allebei verstrikt in het oude gokspelletje. Het was een ogenschijnlijk eenvoudige vraag, maar in die periode de vraag aller vragen. Ik ben in Nederland geboren, alleen wilden de kinderen in mijn klas daar weinig van weten. In Turkije wisten ze op hun beurt vrij snel dat ik een *Almanci* was, een Duitser, het Turkse equivalent van allochtoon – een verzamelbak voor iedereen van elders.

‘Dat weet ik niet,’ zei ik, ‘ik denk er veel over na.’ Waarom ik hem het laatste toevertrouwde, ik heb geen flauw idee. De man keek me indringend aan. Hij knikte. Weer zo’n stilte. Misschien kwam hij wel uit Syrië.

‘Wees als een vogel,’ zei hij. ‘Laat je niet vastbinden, je hoeft niet te kiezen.’

Het licht ging aan; en stond inmiddels ook weer op groen, de mensen achter ons rinkelden hard met hun fietsbel. Gehaast stapte ik op mijn fiets en begon te trappen. Toen ik naar rechts keek, was de man nergens meer te bekennen. Ik fietste harder, maar hij was gevlogen. Mijn hersenen draaiden op volle toeren. Ik wist dat ik na deze woorden niet meer terug kon: ik hoefde niet te kiezen, ik hoefde helemaal niets.

Kon ik de gebeurtenis toen maar aan mijn klasgenoten op de middelbare school uitleggen. Mijn gedachten waren ongeordend, de taal ontbrak. Kon ik mijn toenmalige klasgenoten maar uitleggen dat ik gewoon een van hen was, dat we allemaal Nederlands waren, maar dat ze was aangeleerd mij te zien als ‘de Ander’. Kon ik ze maar in alle eerlijkheid vertellen dat mij thuis hetzelfde was aangeleerd, namelijk dat zij anders waren. Dat mijn ouders ons inpeperden dat wij hier tijdelijk waren, dat we ongewenst waren, en op onze tellen moesten passen. Dat we er waren, als ronddolende lichamen, maar nog niet waren geland. ‘Als migranten onderling iets gemeen

hebben, dan is het de ervaring van ontworteling en verplaatsing,' schreef de inmiddels overleden Surinaams-Nederlandse schrijver Anil Ramdas. Alleen lijkt in de wervelwind van vandaag, in het debat over 'identiteitspolitiek', de opkomst van nationalisme en conservatisme, antiracisme en rechts-extremisme, iedereen te zoeken naar houvast, naar een fundament.

En toch, was ik met de jaren die ontworteling en verplaatsing niet gaan omarmen? Toen de Griekse wijsgeer Diogenes (404-323 v.Chr) zijn geboortestad Sinope moest verlaten – hij werd van valsmunterij beschuldigd – vluchtte hij naar Athene. Daar zou hij midden op een marktplein in een regenton hebben gewoond. Diogenes stond niet 'buiten' de samenleving, maar was er ook niet echt onderdeel van. Hij verbleef in een zelfopgelegd ballingschap, zag zichzelf als stateloos, een wereldburger avant la lettre. De plek waar hij filosofeerde, maakte hem niets uit. Diogenes was ook een ronddolend lichaam zonder wortels, alleen had hij zich – naar het scheen – in zijn lot berust.

Een wereldburger die over grenzen is gaan kijken, staat er in de mail. Als tiener maakte ik mezelf allerlei illusies over wie ik dacht te zijn, alleen werden mijn frivole zelfdefinities steeds begrensd. Ik moest terug het hokje in, ook op mijn oude middelbare school. Door mensen die zichzelf eigendomsrechten toekenden, die zichzelf grootgrondbezitters waanden; ga terug naar je eigen land, zeiden ze, wat doe je hier dan, riepen ze je toe.

Dat is de reden dat ik over grenzen ben gaan kijken: ik wilde met alle macht uit dat hokje. De migrant komt alleen in verschillende gedaanten. Zo moet ik ook aan de 'klassenmi-

grant' denken, zoals de Franse filosoof Didier Eribon zichzelf noemt, en herken ik zijn wens om te willen ontsnappen aan het sociale milieu van je vroege levensjaren. Er moest meer zijn, hield ik mezelf voor, dan de plek waar je bent geboren. Rusteloos, deels mezelf vooruit slepend, deels voorbij hollend, werd ik gedreven door bewijsdrang: wanneer hoorde ik erbij? Wanneer was het genoeg? Maar er was een andere, belangrijkere vraag: hoe definieer ik mezelf te midden van andere mensen die telkens hun oordeel over mij klaar hebben?

Wat is mijn bewegingsruimte?

Mocht ik de lezing geven, dan zou ik mijn eigen moeizame vlucht willen beschrijven vanaf het streepje tussen Turkse en Nederlander. Een wankele zoektocht naar individualiteit en tegelijkertijd naar een stam. Een hunkering om ergens bij te horen. Ik had inmiddels argumenten tegen groepen, en net zoveel argumenten tegen het individu. Wat is glansrijke zelfverwezenlijking – een carrière, proefschrift, geld en macht – zonder anderen waard? Zonder een thuis?

‘De eerste volledig zwarte school in het compleet witte Zuid’

Het Parool, 26 oktober 2019

In mijn klas op de middelbare school zaten vrijwel alleen witte kinderen, die in gemeenten en buurten woonden met indrukwekkende gemiddelde inkomens. Hoewel ik al twaalf jaar rondliep op aarde, in Nederland, in Nijmegen, had ik nog nooit eerder gehoord over het bestaan van de nabijgelegen gemeente Heumen, of Overasselt. Malden, Mook en Molenhoek.

De kinderen uit mijn klas leken ook nauwelijks op de witte kinderen uit mijn eigen buurt. Ze waren niet als Wesley, Danny, Priscilla en Jopie. We stonden er toen niet bij stil, maar met hen deelde ik dezelfde sociaaleconomische achtergrond. Of eigenlijk: hun ouders en mijn ouders waren even rijk, of arm. Jopie vertelde eens dat ze bij hen thuis soms geen geld hadden voor Duo Penotti. Van mijn moeder moest ik voor de melk naar Aldi en voor afgeprijsde kaas een kilometer fietsen naar C1000. Nettowinst? Vijf cent.

Op school werd me verteld dat ik alles kon worden wat ik maar wenste. Er werd op de eigen keuze gehamerd, men boetseerde het burgerschapsideaal van eigen verantwoordelijkheid. Alleen: kansen en keuzes zijn niet eerlijk verdeeld. Ik wilde piloot worden, mijn ogen sputterden tegen. Ik wilde voetballer worden, mijn voeten werkten niet mee. Ik wilde redelijk goed zijn in wiskunde, maar mijn hersenhelften lieten me in de steek.

En: op diezelfde school werd ik plots een Turk.

In de klas werd ik, tegen wil en dank, verantwoordelijk gehouden voor alle kwesties over Turken en Turkije. Ik was toch een Nederlander, moest toch een Nederlander worden? Later in mijn leven, na *nine eleven*, Madrid en Londen, werd ik gezien als moslim. Samen met de Servische Marija, de Turkse Amara en de Surinaamse Alida werden we gebombardeerd tot ware volksvertegenwoordigers – van wie eigenlijk? Ik was vooral bezig om te ontdekken wie ik was, en wilde zijn, zat barstensvol jeugdige en onbezonnen dromen waar ik mijn leven mee wilde inkleuren. Toch liet ik mezelf in een rol manoeuvreren, wist niet beter. Ik voelde me alternatiefloos. Ik veranderde, iets in mij versteende. Als een slak trok ik me terug in het huis van mijn voorkomen, in de tradities van mijn ouders, de geschiedenis van mijn vaderland, de schoot van mijn moederland. Wat betekende zelfverwezenlijking nu precies voor mij?

Kennelijk had het beloofde individualisme, die eigen verantwoordelijkheid, niet echt betrekking op mij. Kennelijk had je individuen en vervolgens ‘Turken’, ‘Marokkanen’ en ‘Surinamers’. Mijn eigen identiteit was toen nog smeltend kaarsvet. Vooralsnog ongestold – het kon nog alle kanten op.

Op een ochtend, in mijn vierde of vijfde jaar van het vwo, werd ik net zo rusteloos en schrikachtig wakker als gewoonlijk. Feitelijk zou ik pas later op de dag hardhandig wakker worden geschud. Zo bruusk, dat me de schellen definitief van de ogen kletterden. Voor nu: ik had me verslapen, en moest me naar school haasten.

Op school aangekomen rende ik door de gangen. Daar, de deur van het lokaal. Ik klopte op de deur, een ader bonkte in

mijn slaap, mijn adem ging piepend mijn neus in, en uit. In, en uit.

Toen ik de deur langzaam opentrok, zat mijn geschiedenisleraar achter zijn verhoogde bureau. Hij was tener, had een dun snorretje en grijze kleren aan. Een overhemd met een stropdas en daaroverheen een trui. Zijn kraag stak netjes boven zijn trui uit. Mijn geschiedenisleraar was een hilarische man, zijn lessen waren theatervoorstellingen: hij was een bevlogen en innemende verhalenverteller, wist iedereen om zijn vinger te winden. Uitgerust met een onmetelijke feitenkennis over Duitse wapens, soldaten en tanks fascineerde hij ons. Zijn lessen waren minicolleges in militaire strategieën en oorlogsvoering, en hij vertelde altijd gepassioneerd over de Tweede Wereldoorlog. Geruisloos schuifelde ik naar mijn stoel.

‘Het is toch schandalig. Je bent vijf minuten te laat,’ brieste hij onmiddellijk.

Ik zei niets en keek voor me uit. In de natuurdocumentaires die ik zwijgzaam met mijn vader bekeek, was het advies om je stil te houden als een grote beer je aanvalt. Dat mislukt hier hopeloos.

‘Wat heb je daar nou op te zeggen?’

De klas stond onder hoogspanning, mijn leraar liet lange, ongemakkelijke stiltes vallen. Ik hield mijn kaken op elkaar, of eerder, mijn kaken werden op elkaar gehouden: de binnenkant van mijn bakkes voelde gortdroog aan, alsof ik aan de Ramadan deed en niets had gedronken, het kleverige, plakkerige mengsel in mijn mond lijkt mijn kaken aan elkaar te hebben vastgelijmd.

‘Jongen, het zal nooit, nooit, maar dan ook nóóit wat met jou worden,’ schreeuwde hij. De klas smiespelde. Dociel, zonder weerwoord en schijterig hoorde ik mijn leraar aan, zonder zelf iets te berde te brengen.

‘Hoe denk je dat het straks gaat als je moet werken? Ze ontslaan je na de tweede keer te laat komen!’

Als vanouds kromde hij zijn handen rondom zijn mond om zijn volume te doen gelden. ‘Doe gewoon geen moeite. Het. Heeft. Geen. Zin!’ trompetterde mijn leraar.

Iemand in de klas hield het niet meer en proestte het uit, de rest deed hard zijn best om het lachen te onderdrukken. Ik vloemde weg in mijn stoel en zocht naar een luikje om in te verdwijnen, mijn tanden knarsend, mijn benen loodzwaar, mijn kaken strak.

Hij zei iets over mijn Turks-zijn, ik weet niet meer wat. Mijn leraar tierde minutenlang over mijn onafwendbaar lot: het wordt nooit iets met me, en daar maakt hij zich aardig boos over. Ik voelde me vernederd. Hij had genoeg en begon eindelijk aan de les. Hij grapte en grolde, de klas hing aan zijn lippen. Het was een geintje, niets meer, niets minder, de lachkaravaan denderde door.

Ik schoot uit mijn stoel toen de zoemer ging, en maakte me zo snel mogelijk uit de voeten. Amara riep mijn naam en kwam naar me toegesnel.

‘Hé, trek het je niet aan.’

‘Het is oké.’

‘Nee, echt. Je weet toch dat meneer Konst een racist is,’ zei Amara.

‘Misschien had hij wel een punt. Ik was ook te laat.’

‘Neehee! Hij is écht een racist. Hij was van de Centrum-partij.’ Amara overhandigde mij twee nieuwe ogen, waardoorheen de wereld er per direct anders uitzag. En terwijl ik daar zo stond, kon in de ruimte tussen haar en mij voor het eerst een beetje ernst wortelschieten.

‘Hij was zelfs voorzitter van die racistische partij.’

‘Weer Marokkanen. Toeval?’

Algemeen Dagblad, 23 augustus 2017

‘Onze identiteiten zijn niet ons bezit. Ze ontstaan in ontmoetingen.’ Ik geef een college over nationalisme aan de Vrije Universiteit Amsterdam, mijn werkplek, en tuur de zaal in: niemand lijkt onder de indruk. En toch roffelen de aanwezige studenten als spechten op hun laptops, drukdoend, onophoudelijk. Achterin glipt een student geruisloos naar binnen, en neemt plaats. Die verdomde laatkomers, denk ik.

Was dat het misschien, dat Kunst aanstoot nam aan het te laat komen, dat het niets persoonlijks was?

Ik spring naar de volgende slide en neem een snelle slok van mijn koffie. Op de slide prijkt het langgerekte gezicht van de Amerikaanse antropoloog Benedict Anderson, met daarnaast dikgedrukt de woorden ‘verbeelde gemeenschappen’. De verbeelding maakt een natie, was Andersons argument. Ik kon daar helemaal in meekomen. Nationalisme is voor mij geen droge theorie, geen ver-van-mijn-bedshow. Die ene woensdagavond dat Clarence Seedorf mijn leven aanraakte, werd me dat heel duidelijk.

In de jaren negentig voetbalde Nederland meermaals tegen Turkije. Gekluisterd aan de televisie volgde ik eerst gespannen en toen met ongeloof de loting voor de kwalificatiewedstrijden. Weer in een poule met Nederland? Verslagen

gooide ik de afstandsbediening richting de televisie om die vervolgens weer gedwee op te rapen, omdat er een felle waarschuwing vanuit de keuken tot mij kwam. Ik wantrouwde de voorzitters van de FIFA, João Havelange en Sepp Blatter, om andere redenen dan waar de voetbalwereld hen om verguisde, en meende vastberaden dat de mannen het samenzweerderige plan hadden opgevat om mij van een onbekommerde jeugd te beroven. Zowel in 1994 als in 1998 zat Turkije in een poule met Nederland voor de kwalificatiewedstrijden van het wereldkampioenschap voetbal. Turkije zou steeds verliezen. Vrij snel werd duidelijk dat er beduidend meer op het spel stond dan kwalificatie voor het eindtoernooi: de wedstrijden werden een symbool van een ‘gebrekkige integratie’, ze golden als het bewijsstuk van de ontbrekende loyaliteit van migranten in een verward land dat aan besluiteloosheid over diezelfde migranten ten onder ging.

Al in 1992, ik was tien jaar oud, besloten mijn klasgenoten dat ik voor Turkije was. Dat geschiedde op mijn basisschool, in een sterk etnisch gemêleerde klas. Dit onomkeerbare sentiment zou met de jaren aanzwellen. Na het verlies in 1992 (3-1 winst voor Nederland) en in 1993 (idem) werd ik door klasgenoten, vrienden en kennissen van de voetbalclub wekenlang getrakteerd op hoongelach. Ik moest tot in den treure Turkengrappen ondergaan. In die jaren waren scheldwoorden overbodig; het woord ‘Turk’ vormde geen denominatie voor een etnische groep maar was een scheldwoord op zichzelf. ‘Turk’ behoefde geen negatieve kwalificaties.

Ik was zo’n Turk, en dus voor Turkije.

Ook in aanloop naar de wedstrijd op 2 april 1997 in het zogezegd ‘kolkende’ Atatürk Stadion in Bursa (in alle kranten kwam je het bijvoeglijk naamwoord ‘kolkende’ tegen), had

iedereen in mijn grotendeels witte vwo-klas voor mij uitmaakt waar mijn loyaliteit, affiniteit en solidariteit lagen. Ik stond helemaal niet voor een keuze, kon helemaal niet achteloos meegaan in de feeststemming van mijn klasgenoten. Zelf had ik nog nauwelijks kunnen nadenken over de vraag: om welke keuze ging het nu precies? Dat de druk om te integreren maar één kant opgaat, ondervond ik daarbij vroegtijdig: waar moest ik in vredesnaam in integreren? Ik zat op het vwo, haalde goede cijfers en sprak beter Nederlands dan de verzameling mompelende boeren uit aangrenzende gemeenten. Maar toen het erop aankwam, was ik plots weer een Turk, en voor Turkije.

Geleidelijk aan nam ik de rol van Turk op mij. Ik zou hem een tijdlang met zo'n overtuiging, verve en blinde passie vertolken, dat ik op den duur vergat hoe deze 'keuze' ooit tot stand was gekomen. In de loyaliteitskwesitie, die ik als opgroeiende adolescent wel degelijk ervoer – toen onwetend over het feit dat ik niet hoefde te kiezen – ging ik mezelf steeds meer identificeren met het Turkse nationale voetbalelftal. In mijn zoektocht naar houvast werd ik nationalistischer, onwrikbaar. Ik groef mezelf in, ontwikkelde een enclave-identiteit. Als ik de buitenstaander was, dan ging ik me maar vereenzelvigen met die rol. Het was stoerdoenerij, want ik was afwisselend gekwetst en woedend dat voor mij werd bepaald voor welk team ik was.

Wanneer ik vandaag de dag nog steeds in de krant lees hoe het toch mogelijk is dat 'die Turken' nog altijd voor 'hun eigen land' juichen, doldwaas toeteren en met 'hun vlaggen' zwaaien als ze winnen, dan moet ik een aanzwellende ergernis onderdrukken. De verklaring is gelaagd, en tegelijkertijd minder ingewikkeld dan men vermoedt.